

เทศน์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร
เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

พิสูจน์ตายเกิดตายสูญ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส (๓ ทน)

อนิจฺจา วต สงฺขารา อุมฺปาทวยธมฺมิโน

อุมฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วุปฺสโม สุโขติ.

บัดนี้จะเริ่มได้แสดงธรรมิกถา อันเป็นโอวาทคำสั่งสอนของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้ท่านพุทธบริษัททั้งหลายฟัง ตามกำลังและโอกาสอำนวย วันนี้เกี่ยวกับการถวายเพลิงศพของท่านพระอาจารย์ฝั้น ซึ่งเป็นพระอาจารย์สำคัญองค์หนึ่ง เวลาที่กำลังจะเสร็จเรียบร้อยลงไปด้วยดี ทำไมท่านอาจารย์ฝั้นท่านก็เป็นพระเหมือนกันกับพระทั้งหลายที่ว่าเป็นลูกศิษย์พระตถาคต ปรากฏอย่างเด่นชัดในความเป็นพระเหมือนกัน แต่ประชาชนพุทธบริษัททั้งหลายมีความเคารพนับถือ มีความรักความจงรักภักดีต่อท่านมากทั่วประเทศไทยก็ว่าได้ ไม่ว่าทางใกล้ทางไกล ฐานะสูงต่ำหรือวัยใดไม่เลือก ต่างท่านต่างเสียสละมาด้วยความเชื่อความเลื่อมใส มาถวายเพลิงท่านในวาระสุดท้ายนี้

การมานี้ย่อมเสียสละทุกอย่างเราท่านทั้งหลายก็ทราบได้ดี เสียสละทั้งเวล่ำเวลาหน้าที่การงานสมบัติเงินทอง แม้ที่สุดชีวิตจะหาไม่ในขณะที่มาก็จ่ายอม นี่เพราะความเชื่อความเลื่อมใสต่อท่าน ท่านเป็นพระประเภทใดถึงได้มีประชาชนเคารพนับถือมากเราเองเพียงจะมีความภูมิใจในเรา เป็นที่อบอุ่นใจในเราก็ยังเป็นไปไม่ได้ แต่ท่านเองสามารถทำความร่มเย็นให้แก่องค์ท่านเองแล้ว ยังสามารถทำความร่มเย็นหรือเป็นเครื่องดูดีมีจิตใจของประชาชนทั้งหลายได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเทียบกับแม่เหล็กอันสำคัญดึงดูดจิตใจประชาชนให้มีความเชื่อความเลื่อมใส ทั้งนี้เพราะท่านมีความสำคัญอยู่ภายในองค์ท่าน เรียกว่าคุณธรรม คุณธรรมนี้เป็นสิ่งที่ประเสริฐเหนือโลกทั้งสาม คำว่าธรรมนั้นเป็นของมีอยู่ตลอดอนันตกาล แต่ไม่มีใครสามารถที่จะรื้อฟื้นธรรมนั้นขึ้นมาแสดงให้โลกเห็นได้ นอกจากพระพุทธเจ้าเป็นพระองค์แรกเพียงองค์เดียว

ท่านอาจารย์ฝั้นได้บวชในพระพุทธศาสนา ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตัดกายวาจาใจของตน เต็มสติกำลังความสามารถเรื่อยมา เรียกว่าเป็น **สุปฏิปันโน** ผู้ปฏิบัติดี **อุสุปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติตรงต่อทางมรรคผลนิพพาน **ญายปฏิปันโน** ปฏิบัติเพื่อความรู้อย่างเห็นจริงภายในใจ **สามจีปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมนำกราบไหว้บูชา เพราะฉะนั้นคนทั้งหลายจึงได้กราบไหว้บูชาเคารพนับถือท่าน เนื่องจากท่านมีของดีด้วยธรรมปฏิบัติมี ๔ ประการนี้เป็นรากฐานสำคัญ

คำว่า สุปฏิปันโน อุษุ ๑ ญาย ๑ สามิจิปันโน นั้น เป็นพระโอรสของพระพุทธรเจ้าที่ทรงสั่งสอนบรรดาพุทธบริษัท เฉพาะอย่างยิ่งคือภิกษุบริษัท หรือเป็นเครื่องมือนำสำคัญที่จะถากถางตัดแปลงกายวาจาใจของผู้ปฏิบัติ นั้น ๆ ให้ได้ถึงความรู้ยิ่งเห็นจริง ศาสนาของพระพุทธรเจ้ารวมลงแล้วเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นธรรมศูนย์กลางอยู่ เสมอต่อมรรคผลนิพพาน ท่านผู้ใดตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ไม่ว่าจะภิกษุ ไม่ว่าจะอุบาสก อุบาสิกา ธรรมไม่ได้เลือกหน้า ไม่ได้เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นต้องให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติ นั้น โดยลำดับด้วยกัน

ท่านอาจารย์ฝัน ท่านเป็นพระสำคัญมาตั้งแต่เดิม การประพฤติปฏิบัติก็ตั้งใจ ประพฤติปฏิบัติจริง ๆ จนมีความรู้ความเข้าใจทางด้านปฏิบัติธรรม ถ้าเป็นสมัย พุทธกาลก็เรียกว่าบรรลุมรรคผลขั้นนั้น ๆ ไปโดยลำดับ ผู้มีความสามารถฉลาดรู้ถึงอรรถ ถึงธรรมจริง ๆ ก็บรรลุมรรคผลได้เช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล เพราะศาสนธรรมนี้เป็น ท่ามกลางเสมอในการสั่งสอนอบรม หรือเป็นท่ามกลางในการที่ผู้ปฏิบัติจะนำมาแก้ กิเลสอาสวะทุกประเภทที่มีอยู่ภายในใจ และเป็นความเหมาะสมในการแก้กิเลสทุก ประเภทตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

ธรรมนี้ไม่มีการเสื่อมสูญ ไม่มีเรียวมีแหลมไปไหน นอกจากผู้ปฏิบัติธรรมจะทำความเรียวแหลมแก่ตนเท่านั้น มรรคผลนิพพานจึงเกิดขึ้นไม่ได้ ไม่ว่าจะครั้งพุทธกาลหรือ สมัยปัจจุบันนี้ มีการปฏิบัติเป็นสำคัญ ไม่มีสิ่งใดที่จะมากีดกันขวางห้ามไม่ให้ผู้ปฏิบัติ โดยชอบธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธรเจ้า ไม่ให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ ในสัง ธรรมท่านแสดงไว้ ๔ ประการ คือ ๑) ทุกข์ ความทุกข์กายทุกข์ใจ ซึ่งเป็นผลอันหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากร่างกายวิกลวิการวิปริตผิดไปต่างๆ ทุกข์อันที่ ๒) เกิดขึ้นมาจากใจที่คิด สัมผัสกิเลสอาสวะให้เกิดขึ้นภายในตน แล้วปรากฏผลขึ้นมาเล็กน้อย ทั้งสองประการนี้ แลที่จะเป็นเครื่องกั้นทางมรรคผลนิพพานไม่ให้เกิดขึ้น

แล้วมีสิ่งใดที่จะเป็นเครื่องบุกเบิก หรือถากถางสิ่งกีดขวางทั้งสองประเภทนี้ให้ ผ่านพ้นไปได้ ท่านกล่าวไว้ว่า มัชฌิมาปฏิปทา คำว่า มัชฌิมา นั้นสรุปธรรมทั้งหลาย นับแต่ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นธรรมา ย่อลงมาเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา มีสัมมา ทิฎฐิ สัมมาสังกัปป เป็นต้น และสัมมาสมาธิเป็นที่สุด ท่านผู้ใดนำมัชฌิมาปฏิปทานี้ไป ปฏิบัติให้สมบูรณ์ ผู้นั้นแลเชื่อว่าเป็นผู้สามารถจะบุกเบิกทางอันเป็นสิ่งที่กรงรังด้วย กิเลสทั้งหลายภายในจิตใจของตนให้หลุดพ้น หรือให้ผ่านพ้นไปได้โดยลำดับ ๆ จน กระทั่งถึงนิโรธคือความดับทุกข์ มรรคคือข้อปฏิบัติมีกำลังสามารถเพียงไร นิโรธคือ ความดับทุกข์ย่อมดับไปโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งมรรคมีกำลังเต็มที่ สามารถสังหารกิเลส

ทุกประเภทให้หมดไปจากใจ นิโรธคือความดับทุกข์ อันเป็นผลเกิดขึ้นมาจากสมุทัยได้ แก่กิเลสทั้งหลายนั้น ก็แสดงขึ้นมาอย่างเต็มที่ภายในจิตใจของผู้นั้น

การสำเร็จมรรคผลนิพพานไม่ได้หมายความว่าสถานที่กาลเวลาเป็นสำคัญ ยิ่งกว่าการประพฤติปฏิบัติ ไม่ว่าจะครั้งพุทธกาลหรือสมัยนี้ก็ตาม ขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติให้ ถูกต้อง อันควรแก่การแก้กิเลสประเภทต่างๆ ให้หมดสิ้นไปได้ด้วยมรรคคือข้อปฏิบัตินี้เป็นของสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด เราท่านทั้งหลายผู้ปฏิบัติศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ได้สนใจคิดบ้างหรือไม่ว่า สัจธรรมทั้ง ๔ ประเภทนี้ ยังมีสมบรูณ์อยู่กับพวกเราทั้งหลาย หรือหากว่าส่วนใดที่ด้อยลงไป การด้อยขอให้ด้อยในทางทุกข์และสมุทัยเถิด อย่าให้ ด้อยข้อปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปป ที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา จะเป็นโอกาส หรือจะเป็นความหวังที่จะให้ผู้ปฏิบัตินั้น ๆ ได้ถึงความพ้นทุกข์ได้เช่นเดียวกับครั้ง พุทธกาล

พอเทศน์มาถึงตอนนี้ ก็มีปัญหอันหนึ่งที่ปรากฏขึ้นเมื่อเย็นวานนี้ มีพระท่านไป ถามว่า ในครั้งพุทธกาลปรากฏว่าพระพุทธเจ้าแสดงธรรมแก่พุทธบริษัท ได้สำเร็จมรรค ผลนิพพานมากมายก่ายกอง อันนี้เป็นความจริงประการใดหรือไม่ เราก็ได้ตอบตาม ความรู้ป่าๆ ของเราว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้บริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสโดยสิ้นเชิง ธรรมะที่ แสดงออกจากพระทัยของพระพุทธเจ้าโดยทางพระโอษฐ์ เป็นธรรมะที่บริสุทธิ์หมดจด ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ ผู้ฟังฟังด้วยความตั้งอกตั้งใจ เพื่อจะรู้อย่างเห็นจริงในความ จริงทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น เมื่อต่างอันต่างจริงเข้าบวกกันแล้ว จะเป็นของ เลวลงได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ผู้ที่บรรลุมรรคผลนิพพานได้ ก็ต้องเป็นผู้มุ่งต่ออรรถต่อธรรมต่อ ความสัตย์ความจริงจริงๆ และผู้ชี้แจงแสดงธรรมก็เป็นผู้แสดงด้วยความรู้จริงเห็นจริง ไม่แสดงแบบสุม่สุม่ห่าเดาหน้าด้นหลังไปอย่างนั้น ตนเองไม่รู้จำได้แต่ชื่อของธรรมว่า ความโลภเป็นอย่างนั้น ความโกรธเป็นอย่างนี้ ความหลงเป็นอย่างนั้น เราจำชื่อของ กิเลสได้จนกระทั่งถึงปุ่ย่าตายายของมันก็ตาม เช่นเดียวกับเราจำชื่อของโจรผู้ร้ายทั้งหลาย ได้นั่นเอง อย่าว่าเพียงจำชื่อของโจรผู้ร้ายทั้งหลายนั้นได้เลย จำจนกระทั่งโคตรแซ่ ของผู้ร้ายเหล่านั้นได้ ก็ไม่เห็นเกิดประโยชน์อันใด ถ้าจับตัวเสือเหล่านั้นไม่ได้ ก็คือเสือ เหล่านี้เองที่จะทำความเดือดร้อนเสียหายแก่บ้านแก่เมือง หากความสงบไม่ได้

อันนี้การจำชื่อของกิเลสต้นหาอาสวะเฉย ๆ ไม่เพียงแต่จะจำชื่อของตัวกิเลส จำ จนกระทั่งถึงโคตรแซ่ของกิเลสด้วยความจดความจำเฉย ๆ โดยไม่ทำอะไรให้กิเลสมีความกระทบกระเทือน หรือจับกิเลสไม่ได้ ฆ่ากิเลสไม่ตายแล้ว การจำชื่อกิเลสทุก ประเภทได้ไม่เห็นมีความหมายอันใดเลยเช่นกัน

เพราะฉะนั้นจึงมีความสำคัญอยู่ที่การจำชื่อของกิเลสได้แล้ว ให้ทำหน้าที่ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ที่จะให้กิเลสเหือดแห้งหรือหมดสิ้นไปด้วยอุบายวิธีใดที่เรียกว่าฆ่ากิเลสไปโดยลำดับ กิเลสจะสิ้นออกจากใจไปเป็นลำดับจนกระทั่งหมดสิ้นภายในจิตใจ เป็นผู้ถึงความบริสุทธิ์วิมุตติพุทธโธเหมือนองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า เรียกว่าตามเสด็จพระองค์ท่าน เช่นเดียวกับเราจำชื่อของโจรของผู้ร้ายได้แล้ว ตามจับตัวมาทำโทษให้ได้ ก็ไม่มีผู้ใดที่จะเป็นโจรผู้ร้ายก่อความเดือดร้อนแก่บ้านเมืองอีกต่อไป

การปฏิบัติศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เราควรคำนึงถึงพระโอวาทที่พระองค์ทรงสั่งสอนพวกเรา ไม่ใช่สั่งสอนเพียงปาว ๆ เท่านั้น ก่อนที่จะได้ตรัสรู้ก็ทรงสละพระชนม์ชีพเพื่ออรรถเพื่อธรรม จนกระทั่งถึงสลบไสลไปถึง ๓ ครั้ง ซึ่งเราเคยทราบในตำรับตำราอยู่แล้ว จนกว่าจะได้ตรัสรู้มีความลำบากยากเย็นแค่ไหน ไม่มีใครเสมอเหมือนพระพุทธเจ้าในเรื่องความลำบาก หรือความอุตสาหะพยายามทุกด้านทุกทาง เพื่ออรรถเพื่อธรรมมาเป็นสมบัติของพระองค์และมาสั่งสอนโลก

การสั่งสอนโลกนั้น พระองค์สั่งสอนด้วยพระเมตตาจริง ๆ ไม่มีโลกามิสใด ๆ เข้าเคลือบแฝงเลย เพราะพระทัยท่านบริสุทธิ์ ไม่มุ่งประสงค์สิ่งใดนอกจากหัวใจของสัตว์โลก ได้รับผลประโยชน์มีความร่มเย็นเป็นสุข และรู้เหตุรู้ผล รู้ดีชั่วรู้บุญรู้บาป รู้รักสรวรรค์ ประจักษ์ตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนนั้นเท่านั้น นั่นเป็นสิ่งที่พระองค์ต้องการอย่างยิ่ง

พระโอวาททุกบททุกบาททรงแสดงด้วยพระเมตตา เราผู้รับพระโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ควรจะสำนึกในพระคุณของท่าน แล้วพยายามปฏิบัติตนอย่าให้เสียเวลาเวลา เกิดมาในชาติหนึ่ง ๆ ไม่ใช่เป็นของเล็กน้อย เช่นเกิดมาเป็นมนุษย์ ต้องมีภูมิคุณธรรมควรที่จะเป็นมนุษย์ได้ถึงจะมาเป็นได้ เช่น กิจโจ มนุสฺสปฏิลาโภ การเกิดเป็นมนุษย์เป็นของที่ทำได้ยาก แต่เราทุกคนที่ปรากฏตัวอยู่เวลานี้ ได้เป็นมนุษย์แล้วอย่างสมบูรณ์ด้วยกัน และทราบประจักษ์ใจว่าตนเป็นมนุษย์ เมื่อได้ความเป็นมนุษย์แล้ว ก็ควรจะรักษาคุณสมบัติแห่งความเป็นมนุษย์นี้ด้วยดี ด้วยข้อปฏิบัติ มีทานมีศีลมีอบรมเจริญเมตตาภาวนาสวดมนต์ประจำภูมิมนุษย์เรา ไม่เช่นนั้นก็จะหายไปแย่งภูมิสัตว์ กิริยามารยาทความรู้ความเห็นของสัตว์มาเป็นของตัว เมื่อไปแย่งเอา กิริยามารยาทความรู้ความเห็นของสัตว์มาเป็นของตัวแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนและผู้อื่นได้มากมาย เพราะมนุษย์เรามีความฉลาดกว่าสัตว์ การทำความเสียหายจึงทำได้ง่ายมากมายยิ่งกว่าสัตว์ใด ๆ ทั้งนั้น และมนุษย์เราเป็นผู้ฉลาดกว่าสัตว์ การบำเพ็ญตนให้ เป็นไปในทางที่ดี ย่อมไม่มีสัตว์ตัวใดจะเสมอมนุษย์ได้เลย เพราะมนุษย์ฉลาด

เวลานี้เราเกิดมาในท่ามกลางแห่งพระพุทธศาสนา ก็เรียกว่าเป็นบุญลาภของเรา แต่ละท่าน ๆ อย่าให้เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ตามหลักธรรมที่ได้ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นนั้นว่า อนิจจา วต สงฺขารา สังขารร่างกายของเราทุกๆ ท่านตั้งอยู่ในความไม่แน่นอนทุกขณะ คือ สังขารร่างกายไม่เที่ยง ไม่เพียงไม่เที่ยงอยู่เฉพาะกาลเท่านั้น ไม่เที่ยงไปตลอดเวลา แปรอยู่โดยสม่ำเสมอตั้งแต่ขณะแรกเริ่มปฏิสนธิวิญญาณขึ้นมา จนกระทั่งถึงบัดนี้ และแปรไปจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายคือความตาย

เราจึงไม่ควรนอนใจในชีวิตจิตใจของเราที่เป็นอยู่นี้ว่าจะไม่ตาย สัตว์ทุกตัวสัตว์มนุษย์ทุกคนมีป่าช้าเต็มตัว โทกกว้างแคบดูในตัวของเราที่ทราบ นี่เป็นป่าช้าหมดทั้งตัว เมื่อตายแล้วหาสาระอันใดไม่ได้ อุปฺปาทวยธมฺมิโน มีเกิดขึ้นกับตายเท่านั้นเป็นคู่เคียงกัน อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เกิดแล้วต้องตาย นั่นท่านบอก เตสํ รูปสโม สุโข การระงับดับเสียได้ซึ่งความเกิดเป็นรูปเป็นกายเป็นหญิงเป็นชายอะไรนี้เสียได้ ท่านว่าเป็นความสุขอย่างยิ่ง

พวกเราทั้งหลายปรารถนาอยากเกิดกัน แต่ไม่ปรารถนาอยากตาย เป็นความขัดแย้งต่อความจริง ปีนเกลียวกับความจริง จึงได้ทุกข์อยู่เรื่อย ๆ เพราะความป็นเกลียวความจริง การรู้ตามความจริงปฏิบัติตามความจริง คือหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสั่งสอนไว้นั้นเป็นความถูกต้อง เราจะได้ไม่ประมาท เกิดขึ้นมาอย่างไรแล้วต้องตาย ในขณะที่มีชีวิตอยู่นี้ให้พยายามบำเพ็ญ เราอย่าเชื่อเราจนเกินไปเรามีกิเลส เหมือนคนตาบอดเชื่อตัวเองไม่เชื่อคนตาดี เดินไปที่ไหนชนแต่ไม้โดนแต่ไม้ เจ็บแข้งเจ็บขาที่เจ็บแข้งเจ็บขาคนตาบอดนั้นแล ไม่ใช่เจ็บแข้งเจ็บขาคนตาดี การเชื่อคนตาดีดีกว่าเชื่อตัวเองซึ่งเป็นคนตาบอด คนโง่ควรจะเชื่อคนฉลาดเป็นของดี

ถ้าเราเชื่อเราจนเกินไป โดยไม่คำนึงถึงว่า ผู้ใดบ้างที่จะมีความฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าเรา ถือว่าเราเป็นผู้ฉลาดเหนือใครๆ หรือว่าฉลาดเต็มตัว นั้นมักจะโง่เต็มตัวอยู่ทุกขณะ การที่เชื่อยอมมีเชื่อหลายด้านหลายทาง เช่น เชื่อว่าตายแล้วสูญก็มี นี่เชื่ออย่างจมไปเลย ความที่ว่าตายแล้วสูญนั้น เราค้นหาสาเหตุอันใดมา มีเหตุมีผลอย่างไรพอที่จะยืนยันได้ว่าตายแล้วสูญเล่า

ตายแล้วเกิดนี้มีหลักมีเหตุผลเป็นเครื่องยืนยัน ดังพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วเกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด ท่านเรียกว่าวิภูวน วนไปเวียนมาอยู่ในกำเนิดต่างๆ แล้วแต่กรรมที่มีอยู่ภายในจิตใจจะพาให้ไปเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ชั้นสูงชั้นต่ำชั้นใด ๆ ไม่เลือก สำคัญอยู่ที่กรรมซึ่งมีอยู่ภายในใจ กรรมดีกรรมชั่วนี้เป็นเชื้ออันสำคัญที่จะยังสัตว์ทั้งหลายให้ไปเกิด และมีความสุขความทุกข์ มีอำนาจวาสนา โง่ฉลาดต่างกัน มีอยู่ที่ตรงนี้ ไม่ได้มีอยู่ที่ความสำคัญเอาเฉย ๆ

เช่นอย่างว่าตายแล้วสูญเป็นต้น อะไรมันสูญ ถ้าหากว่าตายแล้วสูญ พวกเราทั้งหลายที่นั่งอยู่นี้มีมาได้อย่างไร เพราะคำว่าตายแล้วสูญนั้นจะไม่สูญตั้งแต่เพียงเท่านั้น จะสูญมาตั้งแต่เดิมอยู่แล้ว ไม่ใช่จะมาสูญเพียงขณะเรามาพูดนี้เพียงเท่านั้น อะไรมันสูญ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ เข้าผสมกันแล้ว จิตไปจับจองว่าเป็นเจ้าของมาเกิดเป็นรูปเป็นกาย เป็นหญิงเป็นชาย ปรากฏเป็นตัวเราเป็นสัตว์ต่าง ๆ มีอยู่เต็มโลกเต็มแผ่นดิน นี่ถ้าโลกเป็นของตายแล้วสูญจริงๆ สัตว์มาเกิดได้อย่างไร เอาอะไรมาเกิด เพราะอะไรๆ มันก็ต้องสูญไปหมด จิตตายแล้วสูญมีความรู้สึกในตัวคนได้อย่างไรเล่า นี่ก็เพราะตายแล้วไม่สูญนั่นเอง มันถึงมีอยู่ให้เห็นอยู่รู้้อย่างนี้

ผู้ที่ว่าตายแล้วสูญนั้นแล เป็นเหตุที่จะให้ทำความชั่วช้าลามกต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่คำนึงถึงผลว่าจะเป็นอย่างไร ความเชื่อตัวเองนั้นแลเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ เราสำคัญว่าตายแล้วสูญ แต่ความจริงมันไม่สูญ เมื่อไปเกิดในภพต่างๆ เพราะอำนาจแห่งการทำความกรรมหนัก ก็จะได้รับทุกข์แก่ตัวเองนั้นแล เช่นเดียวกับคนตาบอดไม่เชื่อคนตาดี ความเจ็บก็จะต้องตัวเองเป็นคนเจ็บ โดนไม้โดนอะไรก็ตาม ความไม่เชื่อคนตาดี ผลสุดท้ายก็คนตาบอดนั้นแลเป็นผู้ได้รับความทุกข์ เพราะความเชื่อตัวเอง

เราทั้งหลายมีตบอด ไม่มีความสว่างไสวอันใดเป็นเครื่องยืนยัน พอที่จะรับรองเป็นความจริงได้ เกิดมาก็ไม่ทราบว่าจะมาจากภพใดชาติใด มาปรากฏเป็นมนุษย์อยู่ที่นี่แล้วตายจากนี้แล้วจะไปไหนอีก เมื่อไม่มีทางออกโดยธรรมแล้วก็ว่าตายแล้วสูญ คนที่เข้าใจว่าตายแล้วสูญนั้นแล เป็นเหตุให้ทำความชั่วช้าลามกได้โดยไม่มีการยับยั้ง เพราะที่เราเกิดชาติเดียวตายไปแล้วไม่เห็นมีอะไรทั้งนั้น สูญสิ้นไปเลย นี่เป็นความสำคัญ แต่สิ่งที่เชื่อให้เกิดนั้นได้แก่อะไร ท่านว่าวิชาเป็นเชื่อสำคัญ แต่การที่เราจะพิสูจน์ถึงเรื่องความเกิดความตายนี้ เราจะพิสูจน์เพียงความคิดต้นเดาเอาเฉยๆ นั้นไม่ได้ ไม่ยังผู้นั้นให้สิ้นสงสัยได้เลย

พระพุทธเจ้าผู้ทรงสั่งสอนสัตว์โลก ทรงค้นพบด้วยภาคปฏิบัติของพระองค์ ตรัสรู้ด้วยการปฏิบัติ ไม่ได้ตรัสรู้ด้วยการต้นเดา ด้วยการคิดเอาเฉยๆ เมื่อได้ตรัสรู้ความจริงแล้ว นำความจริงนั้นมาสั่งสอนโลก ธรรมนั้นจึงเป็นของจริงลบไม่สูญ เช่นอย่างว่าตายแล้วเกิดอีก อะไรเป็นเหตุให้เกิดอีก พระพุทธเจ้าก็ทรงทราบแล้วว่า อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ เป็นต้น อวิชชานั้นแลเป็นเชื่อสำคัญ ที่ฝังอยู่ภายในจิตนั้น พาให้สัตว์ไปเกิดในกำเนิดต่างๆ กันไม่มีที่สิ้นสุดจุดหมายปลายทางเลย การที่จะระงับดับเสียซึ่งความเกิดนั้นดับวิธีใด ท่านสอนวิธีดับ เฉพาะอย่างยิ่งคือ จิตตภาวนา เป็นภาคพิสูจน์อันสำคัญ และจะเห็นความจริงด้วยภาคภาวนานี้เท่านั้น อย่างอื่นเป็นไปไม่ได้

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยการภาวนา ตรัสรู้ด้วยการปฏิบัติ สวาททั้งหลายบรรลुธรรมด้วยการปฏิบัติ รู้จริงเห็นจริงด้วยการปฏิบัติ ไม่ได้รู้จริงเห็นจริงด้วยความจำความคาดคะเนเอาเฉยๆ อันนั้นเป็นความสำคัญของคนมีกิเลส ไม่ใช่เป็นความจริงของธรรม พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติธรรม รู้ธรรมด้วยความจริงในพระทัยแล้วจึงนำมาสั่งสอนโลก เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าสวาทชาตธรรม ธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้ว

คำว่า อวิชชาปัจจุยา นี้เราจะทราบได้ทางภาคปฏิบัติ เริ่มแรกปฏิบัติถ้าใจของเรายังไม่เคยสงบร่มเย็นเลย เราก็ไม่ทราบว่าใจคืออะไร ร่างกายคืออะไร มันรู้ไปหมดทั้งตัวแต่จับจุดแห่งความรู้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติ อย่างท่านสอนให้อบรมจิตให้มีความสงบ ก็เพื่อจะตะล่อมกระแสจิตเข้ามาสู่วงเฉพะาของตนเอง เพื่อจะจับตัวเองได้ว่านี่คือจิต นั่นคือร่างกาย ในภาคปฏิบัติเบื้องต้นก็จะพิสูจน์ถึงเรื่องของจิต พิสูจน์เรื่องจิตท่านให้พิสูจน์ด้วยหลักจิตตภาวนา เมื่อใจมีความสงบเราจะเห็นจุดแห่งความรู้อย่างเด่นชัดอยู่ภายในตัวของเรา สงบมากเพียงไรยิ่งเห็นจุดของจิตเด่นชัด ร่างกายเป็นอย่างหนึ่ง จิตเป็นอย่างหนึ่ง เห็นได้อย่างชัดเจนภายในใจของผู้สงบ ยิ่งจิตมีรากฐานแห่งสมาธิแน่นหนามั่นคงด้วยแล้ว ก็ยิ่งเห็นฐานของจิตได้อย่างชัดเจน จากนั้นแล้วก็พิจารณาทางด้านปัญญา

คำว่าปัญญาคือความเฉลียวฉลาด ความคลี่คลาย ความพินิจพิจารณาไตร่ตรอง ค้นหาความจริงที่มีอยู่ในสกลกายของเรา เรียกว่ามีอยู่ที่ชั้น ๕ นี้ รูปได้แก่ร่างกายส่วนต่างๆ นี้เรียกว่า รูป เวทนา ได้แก่ความสุข ความทุกข์ เฉยๆ ที่มีอยู่ทั้งในร่างกายและจิตใจ สัญญา คือความจำได้หมายรู้ จำได้ว่าบ้านนั้นอยู่นั้น บ้านนี้อยู่นี้ คนนั้นชื่อนั้น สังขารคือความคิดความปรุงของใจ นี่เป็นอาการที่ออกมาจากจิตแต่ละอย่างๆ วิญญาณคือความรับทราบ เวลาอายตนะภายนอกกับอายตนะภายในกระทบกัน ได้แก่ ตากระทบรูป หูกระทบเสียง เป็นต้น เกิดความรู้สึกรู้ขึ้นในขณะนั้น พอสัมผัสผ่านไป ความรู้นี้ก็ดับไป ท่านเรียกว่าวิญญาณ

การพิจารณาคลี่คลายสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ให้เห็นชัดตามเป็นจริงของมัน เรียกว่าปัญญา ปัญญาคลี่คลายดูให้เห็นชัด รูปให้เห็นเป็นสภาพของรูปตามความจริง ไม่ใช่เรา เวทนา ความสุขความทุกข์เฉยๆ เป็นความจริงแต่ละอย่างๆ ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา นี่ทางภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้ สังขาร ความคิดความปรุงขึ้นมภายในจิตใจ เกิดแล้วดับดับแล้วเกิด คิดดีคิดชั่วดับ มีเกิดมีดับเป็นคู่เคียงกันเสมอไป ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา

พิจารณาจนเห็นชัดภายในจิตใจ ว่ารูปเป็นรูป เวทนาเป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละอย่างๆ เป็นอาการหนึ่งๆ เท่านั้น ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา ให้เห็นได้อย่างชัดเจนประจักษ์ใจ เมื่อรู้แจ้งเห็นชัดในอาการทั้งห้านี้แล้ว จิตย่อมหดตัวเข้าไป ปล่อย

วางรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ออกไว้ตามความเป็นจริงของมัน นี่การคลี่คลาย การพิสูจน์ถึงเรื่องจิต มีอะไรเป็นสาเหตุให้เกิดไม่เกิด จิตมีความติดข้องพัวพันในสิ่งใด หนักในอารมณ์ใดมาก เราย่อมทราบได้ชัดว่า จิตนี้ยังมีความสืบทอดกับสิ่งนั้น ๆ

เมื่อปัญญาพิจารณาหยั่งทราบชัดเจนแล้วปล่อยวางเข้ามา ๆ เรียกว่าจิตขาดจาก อารมณ์นั้น ๆ โดยลำดับ จนกระทั่งเข้ามารู้ภายในตนเอง คือ มีจิตกับอวิชชาเท่านั้น กิ่ง ก้านแขนงของอวิชชาที่ส่งออกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือส่งไปทางรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ถูกตัดหมดหรือถูกรู้เท่าทันด้วยปัญญา ปล่อยวางเข้ามา ไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่เลย เหลือแต่อวิชชาตัวเดียวเท่านั้น ลูกเต๋าหล่นลงแล้วกลิ้งไปหลายรอบตายหมดด้วยปัญญาแล้ว ก็พิจารณาตัวเชื้อที่พาให้เกิด ไม่มีอันใดที่จะพาให้เกิดนอกจากอวิชชาเท่านั้น นี่การปฏิบัติให้พิสูจน์เรื่องความตายเกิดตายสูญต้องพิสูจน์อย่างนี้

เมื่อได้ทำลายอวิชชาลงไปหมดด้วยปัญญาอันแหลมคมแล้ว หมดเชื้อ ความเกิด ไม่มี เป็นจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ นี่ละที่พระพุทธเจ้าทรงทราบว่า เป็นจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ เป็นอย่างนี้ การเกิด-เกิดเพราะสาเหตุแห่งอวิชชาได้ชำระลงไปหมดโดยสิ้นเชิงไม่มีเหลือแล้ว ภพไม่มี นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว ความเป็นอีกความเกิดอีก คือ เกิดในภพนั้น ๆ ไม่มี รู้ประจักษ์พระทัยพระองค์อย่างนี้ ไม่ได้รู้ด้วยความคาดคะเน ความดันเดาเอาเฉย ๆ ว่าตายแล้วเกิด ตายแล้วสูญอะไรทำนองนั้น

แม้เราจะเชื่อตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าว่า ตายแล้วเกิดก็ตาม แต่ถ้ายังไม่ถึงความจริงที่เราปฏิบัติรู้เองเห็นเอง อันนั้นก็ยังไม่เกิดผลเท่าที่ควร เพียงเชื่อไปเท่านั้น การที่จะให้เกิดผลโดยสมบูรณ์ ต้องเป็นเราประพฤติปฏิบัติให้เห็นตามความเป็นจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วภายในใจของตน ทุกสิ่งทุกอย่างจริงหมดด้วยปัญญาแล้ว นั้นแลเป็นผลของผู้ปฏิบัติ การสิ้นสุดแห่งความเกิดก็สิ้นสุดที่อวิชชาซึ่งเป็นเชื้อให้พาเกิดพาตาย เมื่ออวิชชาสลายตัวลงไปแล้ว ด้วยอำนาจของข้อปฏิบัติมีปัญญาเป็นสำคัญแล้ว ไม่มีอันใดที่จะมาเป็นสาเหตุให้ก่อภพก่อชาติอีก นั่นคือท่านผู้บริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่เกิด

ทุกข์ นตฺถิ อชาติสฺส ทุกข์ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด ในขณะเดียวกันทุกข์ย่อมมีแก่ผู้ชอบเกิดเสมอ นั่นแหละ ทุกฺขา ชาติ ปุนพฺพุนิ การเกิดบ่อย ๆ ก็เป็นทุกข์ไม่หยุด การไม่เกิดเสีย นั่นแลเป็นบรมสุข ท่านว่า นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง จะหมายถึงอะไร ก็หมายถึงความบริสุทธิ์ของใจนั้นแล ไม่ต้องไปก่อภพก่อกำเนิดเกิดในสถานที่ใดอีก ประจักษ์ด้วยปัญญา นี้แลเรียกว่า สนฺทิกฺขุวิโก เป็นผู้รู้เองเห็นเองด้วยการปฏิบัติของตนเอง ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ ท่านผู้รู้ทั้งหลายจะพึงรู้โดยเฉพาะตนเองเท่านั้น ไม่สาธุการแก่ผู้ใดที่ไม่ได้ปฏิบัติ

โลกเรานำไปใช้ก็เอาหลักมัชฌิมานี้แหละไปใช้ถึงจะพอดี ถ้าเลยมัชฌิมานี้แล้วไม่พอดีทั้งนั้น ไม่ว่าจะอันใดก็ตาม เช่นอาหาร แกงเผ็ดเกินไปไม่พอดี เค็มเกินไปไม่พอดี หวานเกินไปไม่พอดี เปรี้ยวเกินไปไม่พอดี ฟังคำที่ว่าเกินไปๆ นั้นไม่ใช่มัชฌิมา นั้นไม่ใช่ความพอดี ความพอดีก็คือว่าอาหารนี้พอดี ไม่จัดเกินไปไม่เค็มเกินไป เหมาะนี้เรียกว่าเหมาะสมแล้ว ถ้าเป็นบ้านเป็นเรือนก็เหมาะสม ไม่สูงเกินไปไม่ต่ำเกินไป คนก็พอดี ไม่สูงนักไม่ตํานักก็พอดี

หลักสากลของโลกนำมาซึ่งมัชฌิมานี้ทั้งนั้นไปใช้ คือความพอดี เลยนี่แล้วไม่เรียกว่าพอดีได้เลยและขัดขวางด้วย เราจะเห็นว่าศาสนธรรมนี้เข้ากับโลกได้หรือไม่เมื่อเป็นเช่นนั้น ธรรมเข้ากับโลกไม่ได้แล้วโลกจะเป็นอย่างไร เช่นโลกแห่งสัตว์ สัตว์ประเภทไหน เช่นสุนัขอย่างนี้เขาไม่สนใจกับบรรดากับธรรมเลย เรียกว่าธรรมกับเขาเข้ากันไม่ได้ แล้วนำกราบนำไหว้ไหม เราเห็นความสวยงามของสัตว์ที่ไม่มีบรรดามีธรรมไหม

มนุษย์เราเมื่อไม่มีบรรดามีธรรมหาความสวยงามหาความนำดูที่ไหนมี มนุษย์เราไม่ใช่จะงามในรูปร่างกลางตัวแล้วเป็นความสดสวยงดงาม เป็นที่มีคุณค่าราคาโดยถ่ายเดียว สำคัญที่คุณธรรม การประพฤติปฏิบัติ กิริยามารยาท นี่เป็นเหตุที่จะส่งเสริมบุคคลนั้นให้มีสาระสำคัญขึ้นมาภายในตน ไม่ใช่เพียงรูปร่างเท่านั้นเป็นสำคัญ อันนั้นเป็นแต่เพียงเครื่องประดับหน้าร้านเท่านั้น ถ้าเข้าไปในร้านไม่มีอะไรก็เป็นเครื่องหลอกโลก คนนั้นสวยงามแต่รูปร่างแต่จิตใจต่ำทราม ความประพฤติปฏิบัติเลวทรามใช้ไม่ได้

คนเรามีคุณค่าอยู่ที่ความประพฤติปฏิบัติ สัตว์ทั้งหลายมีคุณค่าอยู่ที่เนื้อที่หนังของมัน ตายแล้วนำไปจ่ายตลาดได้เป็นเงินเป็นทองสำเร็จประโยชน์ มนุษย์ตายแล้วกลัวผีกันทั้งนั้น หากคุณค่าราคาไม่ได้ถ้าไม่หาคุณค่าราคาด้วยคุณธรรม ยกตัวอย่างเช่นครูบาอาจารย์นี่ลองดูซิ อย่างท่านอาจารย์ฝั้นนี่เป็นต้น ใครกลัวไหมกระดุกท่านอาจารย์ฝั้น มีแต่ผู้อยากได้ต้องการทั้งนั้น ถ้าเราจะแจกแล้วซุลมุนกันใหญ่เลย เป็นข้าศึกน้อยๆ อันหนึ่งขึ้นมาในวงงานนี้แหละ เพราะใครก็ต้องการกระดุกท่าน ต้องการอิฐท่าน ใครก็ต้องการๆ

ไม่เห็นมีใครกลัวกระดุกท่านอาจารย์ฝั้นเลย นี่เพราะเหตุใด เพราะกระดุกนี้มีคุณค่า กระดุกนี้มีคุณธรรม ออกมาจากท่านผู้มีคุณธรรม อะไรก็กลายเป็นคุณธรรมไปหมด เช่น ผ้าสบง จีวร เครื่องใช้ต่างๆ บริหารของท่านเป็นสิริมงคลไปหมด เพราะท่านพาให้เป็นสิริมงคล ท่านเป็นผู้มีคุณค่า สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมีคุณค่าไปหมด แน่ะ ถ้าเป็นธรรมตาๆ อย่างคนตายธรรมตาๆ แล้วใครกลัวผีทั้งนั้นแหละ แม้แต่พ่อแม่มักับลูกยังกลัวผีกัน กลัวพ่อจะมาหลอก แม่จะมาหลอก และกลัวลูกคนนั้นจะมาหลอกมา

หลอน ทั้ง ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่รักกันแทบล้มแทบตาย พอชีวิตหาไม่แล้วเท่านั้นกลัวผีกันแล้ว นั่นเพราะเหตุไร มันต่างกันที่คุณธรรมนี้

มนุษย์เราจึงสำคัญที่คุณธรรมเป็นหลักใหญ่ พระพุทธเจ้าจึงสอนธรรมะนี้เพื่อให้เป็นคุณธรรม ให้เป็นสิ่งที่มีความค่าเป็นเครื่องประดับมนุษย์ให้มีความสุข สบายกายนอกสบายภายใน เช่นดอกไม้ ดอกไม้สวยงามแต่กลิ่นไม่หอมก็ไม่น่าทัดนำทรงทั้งสวยงามด้วยทั้งกลิ่นหอมด้วยนำทัดนำทรงมาก ดอกไม้ไม่สวยงามแต่กลิ่นหอมก็ยังดี ทั้งซั้วซั้วเห่ดอกไม้มันนั้นะ ทั้งกลิ่นเหม็นด้วย ไม่มีใครเหลียวแลเลย ดูไม่ได้ มนุษย์เราก็เหมือนกัน รูปร่างกลางตัวสวยงามด้วยความประพฤติปฏิบัติตัวเองก็ดีด้วย มีคุณธรรมด้วย ผู้นั้นมีคุณค่าสูง รูปร่างไม่สวยงามแต่น้ำใจสวยงาม ผู้นั้นก็มีคุณธรรมดี รูปร่างก็ไม่สวยงามแล้วทั้งจิตใจก็เลวทรามใช้ไม่ได้เลย รูปร่างก็ซั้วซั้วเห่ น้ำใจก็เหมือนกันอีก นี้เรียกว่าดูไม่ได้ ในลักษณะ ๔ อย่างนี้ ให้เราทั้งหลายเทียบเคียงเอาเอง

มนุษย์เรามีคุณค่าที่การประพฤติปฏิบัติดังที่กล่าวแล้วสักครั้ง ถ้าไม่มีคุณค่าอันนี้นะกลัวผีกันทั้งนั้นแหละ ถ้ามีคุณค่านี้แล้วตั้งอัฐิของท่านอาจารย์ฝั้นนี้แหละแจกไม่ได้ ต้องเป็นข้าศึกกันทันที ใครก็จะเอาๆ กระดูกของท่านมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น คนทั่วประเทศไทยใครก็จะเอาๆ นั่นละตอนจะเกิดข้าศึกกัน ทำไมใครจึงไม่คิดกลัวผีกระดูกท่านบ้าง ก็เพราะคุณธรรมของท่านเป็นสำคัญ

ให้เราทำตัวของเราอย่างนี้ ไม่ได้อย่างท่านอาจารย์ฝั้นก็ตาม แต่ขอให้เราเป็นคนดี ประพฤติปฏิบัติตัวให้ดี ธรรมของพระพุทธเจ้านี้เป็นเครื่องประดับสัตว์โลกให้มีความสุข ทั้งความประพฤติการปฏิบัติตัว นอกจากนั้นยังเป็นสุขในปัจจุบันและเป็นสุขในอนาคตอีกด้วย ในโลกนี้ก็เป็นสุข ไปโลกหน้าก็เป็นสุข เพราะเป็นผู้สร้างคุณงามความดีอันเป็นสาเหตุให้เกิดความสุขขึ้นมา

วันนี้ได้อธิบายถึงเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา และเกี่ยวกับเรื่องท่านอาจารย์ฝั้น ให้ท่านทั้งหลายนำไปประพฤติปฏิบัติ และพูดถึงเรื่องตายเกิดตายสูญ ขอให้ทุกๆ ท่านได้นำไปวินิจฉัยภายในตัว เราทุกคนเป็นผู้เกิดมาแล้ว ให้วินิจฉัยตัวเองให้ทราบด้วยตัวเองนั้นแล เป็นสิ่งสำคัญที่สุด วันหนึ่งๆ ที่ผ่านไปๆ ขอให้ผ่านไปด้วยความคุณงามความดี ประสมกันไปด้วย อย่าให้มีแต่ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม อย่าให้มีแต่ความสืมนั่นสืมนั้นไปหมด ศีลธรรมไม่ปรากฏภายในจิตใจเลย คนนั้นหาคุณค่าหาค่าไม่ได้

คำว่าบุญและบาปนั้นลบล้างไม่สูญ ใครจะว่าบุญและบาปไม่มีก็ตาม ก็เหมือนกับว่าตายแล้วสูญนั้นแหละ สิ่งที่มีอยู่ย่อมเป็นสิ่งที่เปิดเผยด้วยความมีอยู่ของตน แต่ลับสำหรับคนที่ไม่เห็น เช่นหนามที่ขวางทางอยู่ เป็นความเปิดเผยด้วยความมีอยู่ของมัน แต่เราไม่เห็นไปเหยียบเข้า หนามที่เราไม่เห็นนั้นแลมันปักเท้าเราให้เจ็บได้ คำว่าบาป

หรือบุญนี้เราเทียบกันได้อย่างชัดเจนก็คือว่า สุขกับทุกข์ เคยหนีจากร่างมนุษย์และร่างสัตว์เมื่อใด สุขทุกข์มีมาตั้งแต่เดิม บาปก็คือความชั่ว อันเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์ บุญก็คือความดีอันเป็นสาเหตุให้เกิดความสุข เราจะลบล้างได้อย่างไร

ผู้ใดเป็นผู้ตรัสไว้ในสิ่งเหล่านี้ บาปก็พระพุทธเจ้าแสดงไว้ บุญก็พระพุทธเจ้าแสดงไว้ นรกสวรรค์ก็พระพุทธเจ้าแสดงไว้ ทรงแสดงไว้ทุกแง่ทุกมุม ไม่ได้แสดงแบบลวงโลก พระพุทธเจ้าไม่ใช่ศาสดาลวงโลก เป็นศาสดาที่รู้จักจริงเห็นจริงจริงๆ นำสิ่งที่รู้เห็นประจักษ์พระทัยแล้วออกมาสั่งสอนโลกแล้วจะผิดไปที่ไหน จึงหาความผิดไม่ได้ มีแต่ความถูกต้องดีงาม สมกับหลักธรรมว่า สุภาวชาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้วตรัสชอบแล้วเท่านั้น

ขอให้ทุกท่านซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชน นำอรธนาธรรมของพระพุทธเจ้าไปเป็นสิริมงคล ไปเป็นคุณสมบัติแก่ตัวของเรา เราจะมีความอบอุ่นภูมิใจในความเป็นมนุษย์ของเรา เวลาเราตายไปเราก็มีความภูมิใจว่าเราได้สร้างความดีไว้ในใจ ใจนี้เป็นนักท่องเที่ยวกินได้ทุกแห่งทุกหน ไม่กำหนดกฎเกณฑ์ในสถานที่เกิด สำคัญที่มีกรรมดีกรรมชั่วเป็นเครื่องหนุนอยู่ภายในจิตใจ นี่เป็นของสำคัญ เพราะฉะนั้นจึงควรสร้างความดีให้มากๆ

ให้เราระลึกถึงปาชาบ้างวันหนึ่งคืนหนึ่ง วันหนึ่งๆ ควรระลึกถึงความตายอย่างน้อยสัก ๕ ครั้ง ใจคนเราก็จะมีหยุดชะงักบ้าง การทำความชั่วซ้ำลามากทั้งหลาย หรือความฟุ้งเพื่อเห่อเหิม การลืมนื้อลืมนตัวก็จะมีสติตั้งบ้าง เพราะปาชามีอยู่กับตัว เราต้องตายวันหนึ่งแน่นอน จะมั่งมีศรีสุขขนาดไหนก็ต้องมีตาย ทุกข์จนขนาดไหนก็ต้องมีตาย คนโง่คนฉลาดมีความตายประจำด้วยกัน จึงควรสร้างความดีงามไว้สำหรับตน จะได้เป็นสิริมงคลในปัจจุบันแลอนาคต

การแสดงธรรมก็เห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอบุญญาภาพแห่งองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ จงมาคุ้มครองท่านทั้งหลายให้มีความสุขกายสบายใจ และกลับไปบ้านด้วยความปลอดภัยโดยทั่วกัน เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้